

УДК 141. 319. 8(477) “17”

ВЧЕННЯ ПРО “ІСТИННУ ЛЮДИНУ” ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ ЯК ФІЛОСОФСЬКЕ ПІДГРУНТЯ ЕЛІТАРНОСТІ

Мар’яна Грибовська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
maryana_kmv@mail.ru*

Проаналізовано концепцію світосприйняття Григорія Сковороди – проблему людини (“істинна людина”), свободи, щастя та шляхів досягнення щастя. Для розуміння суті цієї проблематики, ролі та значення цього феномену в житті нації розглянуто погляди Г. Сковороди. Антропологічна проблема є основою творчості мислителя. На прикладах творчої спадщини філософа обґрунтовано цю проблематику. Вона становить собою наукову зацікавленість як у загальнофілософському, так і в літературно-історичному аспекті.

Ключові слова: “дві натури”, еліта, “істинна людина” (“істинний чоловік”), свобода, “сродний труд”, “три світи”, щастя.

Актуальність теми. Проблема людини – вічна. Вона посідає чільне місце в українській філософській думці. Крізь усю історію нашого народу червоною ниткою проходить проблема людини, її місця та значення в суспільстві. Кожна нова епоха та окремі філософи осмислювали її під різним ракурсом, прагнули розкрити її суть, підлаштувати до світу, але історичні потреби та час задавали свій темп, де ідеал людини досягали лише частково.

Часи, в які судилося жити мислителю, були надзвичайно важкі. Несправедливий і антигуманний суспільно-політичний лад придушував у людині все добре і чисте, утверджуючи і примножуючи зло. “Він виступив як виразник ідей гуманізму та селянського просвітництва, різко засуджуючи хижацькі інтереси панівних класів феодально-кріпосницького ладу: їх злочинність і аморальність, жорстокість і зажерливість, паразитизм і пихатість” [5, с. 11].

Погляди Григорія Сковороди на людину та її місце в суспільстві привертають до себе увагу і сьогодні, оскільки він на власні очі бачив і відчував важкий соціальний гніт. Вісімнадцяте століття для України було надзвичайно нелегким – це Коліївщина і руйнування Січі. Час боротьби українського народу проти соціального, економічного, політичного, національного та духовного гніту, проти самодержавної тиранії, деспотичного свавілля, кріпосництва і беззаконня. Тяжка кріпосницька експлуатація й важкий політичний гніт зробили зі селян безсловесних покірних рабів. На думку філософа, кріпацтво і “сродна” праця несумісні. Закони, які панували у тогочасному суспільстві, були далекі від гуманних – жорстокість, несправедливість, пригноблення людини, постійна гонитва за матеріальною наживою. Цінували не того, хто живе по правді і совісті, а того, хто зумів більше нажитися на чужому горю. Дух нації і надії на справедливість з’їдав страх, відчай і знесилення віри, лицемірство ставало “нормою” життя.

Усе суспільство цього періоду було поділене на стани – шляхта (князі, пани, бояри), селяни (міська і козацька біднота), духовенство та козацька старшина. Більшість українського народу становили селяни (“чернь” або “юрба”). Проте поділ цей був не за духовними якостями, а суто за матеріальними статками: “Не судити за обличчям, як облудники. Часто під недобрим лицем і під негарною маскою притаєне божественне сяєво і блаженне серце, в обличчі ж світлім, ангельським – сатана” [7, с. 132].

Саме тоді до народу приходять розуміння того, що кріпосне право – це зло, і що відмова від нього – неминучий крок. Така позиція була характерною для найосвіченіших людей країни, зокрема і для Г. Сковороди.

Мислитель не заперечує перехід представників одного стану в інший, але якщо це не суперечить природним здібностям. Однак треба слухатися серця і жити, і працювати “по сродности”. Крім обмежень матеріального характеру з боку шляхти, кріпосне право заважало людині розвиватися духовно. Кайдани мучать не тільки тіло людини, але і душу, заважають їй розвиватися духовно. Тяжка щоденна робота, для задоволення елементарних тілесних потреб, стає перепорою на шляху вдосконалення душі, заважає вивільнити свою природу, якою наділив людину сам Бог.

Філософія Г. Сковороди слугувала високої меті – звільнити людину від кріпацтва. Джерело людського щастя філософ бачив у соціальній і національній волі. Як розрада для народу, порятунком він матеріальної в’язниці, він створює власну елітарну концепцію “істинної людини”. Ідеї, які запропонував філософ, – це своєрідний план відродження нації. Вони повинні допомогти народу віднайти еліту – високодуховних, гуманних, освічених, чесних людей, які допоможуть сірій масі звільнитися від кріпацтва, прокинутись від сну і духовно об’єднатися, щоб вибороти волю: “Увесь світ спить! Та ще не так спить, як сказано: коли впаде, не розіб’ється; спить глибоко, розкинувся, наче прибитий! А наставники... не тільки не будять, а ще й погладжують, примовляючи: спи, не бійся, місце хороше... чого боятися!” [7, с. 169]. Такий небезпечний стан вимагав, як і зараз, пробуджуючого духовного голосу “синів Божих” – чесних, і вірних Богу людей, які б жили і не боялися нагадувати іншим про святе. У XVIII столітті еліта (шляхта та духовенство) не виправдала народних сподівань і тільки наживалась на простому люді, а офіційна релігія ділила людей на більш благословених Богом і менш благословених, і на таких, що перебувають під прокляттям (кріпаків). Такий стан справ не задовольняв філософа. Він різко виступав проти цього поділу.

Мислитель добре розумів убогість і стану обмеженість панівної феодальної моралі, бачив, що антигуманна у своїй основі культура, мораль та істини феодалізму є бар’єром на шляху розвитку потенціалу людини, її природних здібностей і талантів. Його філософія постає як своєрідний синтез внутрішніх переживань і настроїв зовнішньої несправедливості.

Стан дослідження проблеми. У такому ракурсі ця проблема в українській науковій літературі мало досліджена, дещо із погляду цензури українські філософи опускали чи замовчували. Антропологічні погляди Г. Сковороди аналізує видатний український дослідник Д. Чижевський, а також І. Іванько у своїй монографії, присвяченій філософу, проте вони опускають питання про “істинну людину”. Дещо пізніше, із здобуттям України незалежності, все ж з’являються праці, дотичні до нашої проблематики. Частково досліджували це питання І. Бетко, І. Захара, М. Кашуба, А. Пашук, В. Шинкарук та інші.

Актуальність. Названі вище наукові дослідження, які були проаналізовані, засвідчують, що проблему “істинної людини” у філософії Г. Сковороди висвітлювали і українські, і

зарубіжні дослідники. У них детально проаналізовано антропологічні проблеми у філософії Г. Сковороди, але питання “істинної людини” і його елітарне підґрунтя розглянуто лише в загальних рисах, не деталізовано. Тому наша робота має на меті заповнити наявну прогалину. Завдяки роботі відкривається можливість розкрити поняття еліти в українській філософській думці XVIII століття і привести його у відповідність із духовним досвідом минулого і сьогочасного. Осмислення та вирішення цього питання допоможе розширити важливу сторінку української історії філософії.

Мета статті – проаналізувати головні аспекти вчення Г. Сковороди про “внутрішню” людину; показати те самобутнє і неповторне, що вніс український мислитель у концепцію “істинної людини”, а також, як вплинув на подальший розвиток української філософії.

Великий вплив на формування світогляду та психологічних рис Г. Сковороди, як ми вже зазначили, мало суспільно-політичне становище епохи, в яку він жив. Як зазначає Дмитро Багалій: “Скрізь панували гроші та пошана до них, але ні в якому разі не вищі інтереси: інтереси науки, письменства, філософії, мистецтва... Палкою мрією кожного було відокремитися від свого народу і зовнішньою культурною обстановкою життя, і мовою, і, переважно, своїм панством, тобто шляхетським походженням, чого в дійсності не було, бо українське дворянство вийшло з козацтва. В селянстві було мало класової самосвідомості воно було розпорошене, неорганізоване, як стан, але воно звичайно, стихійно відчувало поневолення і виступало проти нього пасивно, тікаючи в шуканнях волі до Новоросійських степів, та активно, повстаючи проти дідичів, підпалюючи їхнє майно, хліб, тощо... Сковорода не міг не відбити на собі рис свого часу, доби лихоліття. На ньому, звичайно, відбився вплив згаданих тільки що соціальних умов його доби та оточення, і на його освіті, і на його діяльності як вчителя, і на його мандрованому житті, і на його літературній діяльності, його мові та стилі, і на його богословсько-філософських працях” [1, с. 20–22]. Безперечно, історія та суспільство вплинули на філософію Сковороди, але і європейська духовна культура XVII–XVIII ст. та філософські концепції Платона, Епікура, стоїків, Сенеки й Марка Аврелія теж мали величезний вплив на концепцію людини Г. Сковороди. Варто згадати і Біблію, яку часто цитує філософ у своїх творах.

Кожна культурна постать – дитина свого соціального оточення, зокрема, філософи краще розуміють світ навколо себе, швидше, ніж маса, відкидають традиції та забобони. Свою роботу філософ спрямував на те, щоб вказати людині шлях до справжнього щастя, яке розумів, не як володіння примарними “мирськими звабами”, а як “душевний мир”, “спокій серця”. Його твори перейняті палким закликком до кожної особистості стати істинною людиною, робити вибір із зовнішнього на внутрішнє, із тілесного на духовне і в такий спосіб поєднатися з Богом, а отже, з природою всього сущого.

У своїй філософії Г. Сковорода демонстрував людину з її внутрішнім світом, адже віддавав перевагу не пізнанню зовнішнього, а пізнанню “істинної людини” – справжнього Божого творіння, яке може бути щасливим у земному житті. Життя людини – це плодове дерево, яке проростає із доброго сердечного зерна. У центрі його концепції стоїть людина як духовно-етична істота, яка наділена почуттями, серцем. Серце є мірою людини, і тільки пізнавши серце, пізнаєш людину. Сердечна людина і є істинним Божим сотворінням, і саме в серці зберігається і живе іскра Бога. У душі християнства Г. Сковорода стверджує: “Ніщо-бо є Бог, тільки серце Всесвіту; наше ж серце нам є Господь і дух” [7, с. 103].

Пантеїстичне вчення Г. Сковороди про “три світи” і “дві натури” стало основою його філософського вчення. “Є ж три світи. Перший є всезагальний і світ населений, де живе все народжене. Цей, складений із незліченних світ-світів, і є великий світ. Інші два часткові і малі світи. Перший – мікрокосм, тобто світик, малий світ або людина. Другий світ символічний, тобто Біблія” [7, с. 142]. “Весь світ складається з двох натур: одна видима, друга – невидима” [6, с.141].

“Видима натура” має не одне ім’я – це і речовина, і земля, і тіло та ін. З цього виходить, що і видимий світ містить у собі невидимий світ. “Отже, світ у світі – це вічність у тліні, життя у смерті, бадьорість уві сні, світло в півтімі, у неправді істина, у плачі радість, у відчаї надія” [7, с. 16].

Беручи від Платона твердження, що “всі три світи складаються із двох сутностей, які одне становлять, названих матерія і форма. Ці форми у Платона називаються ідеї, тобто видіння, види, образи. Вони суть першородні нерукотворні світи, таємні мотузки, які тримають минушу тінь, або матерію” [7, с. 145]. Говорячи про співвідношення матерії і форми, Сковорода натрапляє на третій світ – Біблію. “Таке ж і в символічному, або біблійному, світі зібрання створінь становить матерію. Та Боже єство, до якого своїм знаменням веде створіння, є форма. Бо і в цьому світі є матерія і форма, тобто плоть і дух, видимість і істина, смерть і життя” [7, с. 145].

Отже, філософ логічно підходить до питання про вічність і безконечність “макрокосмосу”. Виводячи, що тіла виникають і зникають, мислитель пояснює, що Бог (“невидима натура”) вічно породжує “натуру видиму” (матерію). “Materia aeterna” – “матерія вічна”, бо вічна “невидима натура” – Бог, тінню якого є “видима натура” – матерія. Бог розчинений у природі: “Він у дереві істинним деревом, у траві травою, в музиці музикою, в домі домом, у тілі нашому порошному новим є тілом і точністю чи головою його. Він усім є в усьому, тому що істина є Господня. Господь же, Дух і Бог – це одне і те ж” [6, с. 162]. Бог як таємна сила є реальним буттям і джерелом руху.

Розглядаючи слово “Бог”, Г. Сковорода припускає, що етимологічно воно: “Може, звідси народилося й ім’я оце “Бог”, бо рух того, що Всесвітом двигав, такий, як ріки стрімливі, і є безперервний біг” [6, с. 457].

Оскільки Бог-закон як “невидима натура” лежить в основі “видимої натури”, то “мікрокосм” – людина – поєднує у собі ці дві натури – видиму і невидиму (тіло і Бог). То пошуки “істинного чоловіка” не повинні обмежуватись матеріальним існуванням тіла, істину потрібно шукати у “невидимій натурі”. “Адже істинна людина та Бог є те саме” [6, с. 168].

Тіло лише прикриває “невидиму натуру”, слугує їй як сховище, воно тлінне, а справжня суть людини прихована. “Все те безчесне, що тлінне. Все те тьма і смерть, що минуше. Дивися на земельність плоті своєї. Чи віриш ти, що в цьому твоєму поросі сховано скарб, тобто таїться в ньому невидимість і перст Божий, що прах цей твій і весь твій порошок утримує” [6, с. 166].

Він вимогливий до людини і, як Сократ, говорить: “Пізнай самого себе”, своє серце, свою внутрішню сутність, віднайди Бога у собі. Адже “Один труд у цих обох – пізнати себе і збагнути Бога, пізнати і збагнути точну людину” [6, с. 168].

Бог, який живе в людині, – це морально етичні засади добра, правди, справедливості та ін., які необхідні для життя “істинній людині”. Серце як Бог-наставник, який говорить

всередині нас, а ми повинні постійно прислухатися до цього голосу і керуватися у своєму житті.

Г. Сковорода був щиро переконаний, що людину в житті веде воля Божа, вона визначає її покликання і нещасний у будь-якому сані чи ранзі той, хто не прислухався до покликання цієї волі. Сенс життя “істинний чоловік” бачить не тільки в утвердженні морально-етичних принципів, але і у своїй творчості “по сродности”. Пізнання “сродности”, на думку Г. Сковороди, означає діяти, працювати за здібностями, нахилами, талантами. Тільки в єдності “звання”, “должності”, “труда”, усіх видів діяльності зі “сродністю”, здібностями і нахилами “невидимої природи” розкривається “істинна людина”. “Істинна людина” – не є замкнутою індивідуальністю, відірваною від суспільного життя, а тільки у взаємодії з іншими людьми, в “сродній” праці він здійснює себе і стає істинною людиною.

На ґрунті концепції “сродного труда”, заснованій на пантеїстичному вченні про “три світи” і “дві натури”, органічно випливає проблема щастя, рівності та свободи людини. “Щастя наше всередині нас... Нехай ніхто не сподівається щастя ні від високих наук, ні від шановних посад, ні від багатства... Немає його ніде. Воно залежить від серця, серце – від миру, мир – від звання, звання – від Бога. Тут кінець: не ходи далі. Це є джерело всілякої втіхи, і царству його не буде кінця” [6, с. 441].

Якщо вибір праці здійснюється “по сродности”, за здібностями, тоді “сродний труд” приносить людині радість, насолоду, спокій, творче задоволення, щастя. Щастя як найвищий духовний стан не має нічого спільного із земним багатством, з матеріальними цінностями, а становить внутрішню гармонію в людині: “Щастя наше є мир душевний, але мир цей до жодної речовини не стосується; він не золото, не срібло, не дерево, не вогонь, не вода, не зірки, не планети” [6, с. 363].

Людина може, хоча й з великими труднощами, здобути чи купити все необхідне для задоволення своїх матеріальних потреб, та це примарне щастя, бо воно не приносить бажаного задоволення. Справжнє щастя дається без особливих затрат, воно єдине потрібне людині – це Бог: “Численні тілесні потреби чекають тебе, і не там щастя, а для серця твого єдине є на потребу, і саме там Бог і щастя – недалеко воно. Близько воно. У серці і в душі твоїй” [6, с. 141].

Такі “сродні” люди щиро виконують свої обов’язки, не дбаючи про винагороду, тому їх мислитель вважав справжніми людьми. Люди, які не за покликанням серця, а за принадами “тілного світу” виконують ту чи ту роботу, аби уникнути труднощів життя, на думку Г. Сковороди, лише оскверняють себе. Діяльність без покликання, визначена спокусами “видимої натури”, – причина нещастя людини. “Несродність” – це страшний ворог усього людства, який руйнує у людині її сили, знання та здібності. “Хто спотворює і розтліває всяку справу? – Неприродженість. Хто умертвляє науки і мистецтва? – Неприродженість... Вона всякій посаді внутрішня отрута і вбивця” [6, с. 444].

Утвердження щастя й усунення нещастя мислитель поєднує із здійсненням основоположних філософсько-психологічних принципів, які запозичує ще з античних часів “узнай себе самого” й епікурейського “жити по натурі”. Ці два принципи злились воедино у вченні Г. Сковороди і стали орієнтирами на шляху до пізнання утвердження “істинної людини”, як ідеалу, який переборюючи спокуси матеріального світу пізнає свою духовну сутність, осягає, утверджує себе в житті, досягаючи цим радості, насолоди, спокою, щастя. “Система етичних цінностей – прагнення до душевного спокою в поєднанні з моральною

досконалістю (Епікур), негачія “світу” з його численними аномаліями як обов’язкова передумова “обожнення”, вчення про “нерівну рівність” має виразне містико-аскетичне забарвлення” [2, с. 37–43].

Завершене людське щастя досягається в поєднанні особистого і суспільного блага. На думку філософа, щасливе суспільство – це гармонійне поєднання морально досконалих людей, які вільно творять і працюють за своїми здібностями, нахилами, покликаннями. Коли ж у суспільстві є брак “сродного труда”, то такі люди розгублені, незадоволені, безпомічні: “Коли замість добрих послуг лише ображає друзів та родичів, близьких та далеких, співвітчизників та іноземців? Як не ображати, коли вона суспільству приносить шкоду? Як не зашкодити, коли погано виконувати обов’язки? Як не буде погано, коли немає завзятості й невтомної праці? Звідки ж з’явиться працелюбність, коли немає бажання і старанності? Де ж візьметься бажання без природи?” [6, с. 419].

Викриваючи феодально-кріпосницький лад, Г. Сковорода пояснює всі його несправедливості тим, що воно засноване на “несродности” і так породжує низку суспільно-державних нещасть. “Хто не бажає честі, срібла, волостей? Ось тобі джерело невдоволення, скарг, печалі, ворожнечі, судової тяганини, воєн, грабунків, злодійства, всіх машин, гачків і хитростей. З цього джерела народжуються зради, бунти, змови, викрадання скіпетрів, падіння держав і прірва всіх нещасть” [6, с. 333].

Абсолютизація та ідеалізація “видимої природи” як і тоді, так і сьогодні неминуче веде суспільство до трагедії. “Несродность” породжує жадобу багатства, а це призводить до насильства, беззаконня, кар’єризму. Тут і починається блукання душі, незадоволення, страх, лицемірство, брехня, лукавство, жадоба – все те, що робить людину жертвою нерівності. Якщо в основу життя не закласти “Бог-закон”, “сродний труд”, морально-етичні принципи, то його члени здеморалізуються, а суспільство ступить на шлях руйнації.

Г. Сковорода бачить причину всіх людських зол саме у підмінюванні духовного, “Бога-закону” плотським, фізичним: “Чинити беззаконня означає: духовне перетворювати плотське, а Боже діло – на людські і фізичні плітки: псувати матір нашу спільну – Єву – Біблію, життя наше по-зміньому” [7, с. 52].

Ідеалом суспільного життя слугує для мислителя світ, який представлений у Біблії, де панує любов і гармонія, сотворений для радості людини. Цьому світові протиставляється інший – світ пристрастей і пороків, тогочасне суспільство. “Знай, друже мій, що Біблія є новий мир і люд Божий, земля живих, країна й царство любові, гірний Єрусалим; і, крім підлого азіатського, є вишній. Немає там ворожнечі й роздору. Немає у тій республіці ні старості, ні статі, ні відмінності – все там спільне. Суспільство в любові, любов у Бозі, Бог в суспільстві. Ось і кільце вічності” [7, с. 44]. Філософія Г. Сковороди покликана допомогти людині зробити земне життя щасливим. Це щастя є реальним, тільки оволодівши собою і речами навколо себе, піднісши себе до джерела всіх речей – Бога.

Наштовхнути людину на моральне самовдосконалення і так допомогти їй торувати собі шлях до свободи – ще один із фундаментальних принципів філософа. Г. Сковорода говорить: “Тлінний кумир обмежений, закритий тісністю. Духовна ж людина вільна. У висоту, в глибину, в ширину літає без меж. Не заважають їй ні гори, ні ріки, ні моря, ні пустелі. Проводить віддалене, прозирає приховане, заглядає у минуле, проникає в майбутнє, ходить по поверхні океану, входить зачиненими дверима. Очі її голубині, орлині крила, прудкість оленя, лєвова відвага, вірність горлиці, вдячність лєлеки, незлєбність ягняти,

швидкість сокола, журавлина бадьорість. Тіло її – діамант, смарагд, сапфір, яшма, фарси, кришталь і рубін. Над головою її літає седмиця Божих птахів: дух смаку, дух віри, дух надії, дух милосердя, дух поради, дух прозріння, дух чистосердя. Голос її – голос грому. Несподіваний, як блискавка і як шумний буремний дух” [7, с. 46].

Свобода волі полягає в тому, щоб згідно з “невидимою натурою” управляти собою і предметами зовнішнього світу. Навіть у неволі людина повинна здобути собі свободу. “Раб-для-іншого” – це ще не позбавлення цілковитої свободи, бо і тут можна знайти працю до серця. Філософ говорить: “Не лінуйся працювати і для своєї власної вигоди й творити необхідне – будеш тоді вільний. А коли не станеш собі самому рабом, змушений будеш працювати на інших і, позбуваючись легкої, потрапиш у тяжку сторлицю працю” [7, с. 132].

Високій меті – пробудження народу – віддав своє життя народний мислитель і просвітитель Г. Сковорода. Його філософська система ввібрала в себе не лише характерні риси його світобачення та світовідчуття, але й відношення до світу всьогоукраїнського народу, він говорить не так про окрему людину, як про всю українську людність – його релігійність, “здивленість у себе”, надмірну сердечність, український характер та ін.

У наш непростий час підірваної довіри, бездуховності та переоцінки цінностей гуманістичні ідеї Г. Сковороди переживають друге народження і значно впливають на процеси культурного, духовного і національного відродження України. Як і тоді, так і сьогодні народ потребує міцної і непохитної “петри”, каменю неминущих цінностей, на якому людина отримує міцну опору буття, “землю посеред води”. Такою міцною опорою для народу стала концепція про істинного чоловіка як підґрунтя елітарності. “Істинна людина” Сковорода – взірєць духовності, чесності, відданості праці та своїй землі.

Осмислюючи сутність ідеалу людини, філософ іде від супротивного, в алегоричній формі вказує на недоліки, притаманні людині XVIII століття, – поклоніння лжекумирам, нехтування своїми природними здібностями, потурання земним похотям. Мислитель робить спробу допомогти людині знайти шлях та умови радикальної трансформації нації через її дух. Саме із підвищенням значення діяльності окремої людини, а також зростанням її свободи та відповідальності пов’язаний розвиток духу, а відтак і всього суспільства.

Тривала інтерпретація та реінтерпретація ідейної спадщини Г. Сковорода говорить про актуальність і практичність його ідей і сьогодні. Своїм життєвим прикладом філософ зумів показати важливість духовного, на протиположність нікчемності матеріального, мирського.

Підтверджено, що вчення Г. Сковорода з упевненістю можна назвати філософською антропологією, оскільки він робить спробу раціональними засобами допомогти простому чоловіку знайти своє “сродне” місце у світі та, слідує за серцем, досягнути не тільки особистої користі, але і блага для всього народу. Висвітлення проблеми людини у філософії українського мислителя формується у концепціях “двох натур”, “трьох світів”, “істинної людини”, самопізнання, свободи, “сродної праці”, щастя, а також у вченні про серце. Крізь призму антропології з’ясовуються питання онтології, гносеології, етики, філософії свободи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Багалій Д. І. Український мандрований філософ. Гр. Сав. Сковорода / Багалій Дмитро Іванович. – Харків: ДВУ, 1926. – 355 с.
2. Бетко І. П. Сковорода – містик в культурологічній концепції Д. Чижевського // Філософська і соціологічна думка. – 1994. – № 5–6. – С. 37–43, 48.

3. Іваньо І. Філософія і стиль мислення Г. Сковороди / І. Іваньо. – Київ: Наукова думка, 1983. – 272 с.
4. Пашук А. Проблема “истинного человека” у філософській концепції Григорія Сковороди / Андрій Пашук. – Львів: В-тво НТШ у Львові, 1991. – (Записки НТШ: праці історико-філософської секції). – Т. 222. – 1991. – 470 с.
5. Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах / Г. Сковорода. – К.: Наук. думка, 1972. – Т. I. – 531 с.
6. Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах / Г. Сковорода. – К.: Обереги, 1994. – Т. I – 527 с.
7. Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах / Г. Сковорода. – К.: Обереги, 1994. – Т. II – 479 с.
8. Чижевський Д. Філософія Г. Сковороди / Дмитро Чижевський. – Харків: Прапор, 2004. – 272 с.

GRYHORII SKOVORODA'S DOCTRINE OF “TRUE MAN” AS PHILISOPHICAL FOUNDATION OF ELITISM

Maryana Grybovska

*Ivan Franko National University of Lviv
Lviv, st. Universytetska, 1
maryana_kmv@mail.ru*

The article analyzes the basic concept of Gryhorii Skovoroda's outlook - the problem of man (“true man”), freedom of choice and happiness and how to achieve that happiness. To understand the essence of this issue, the role and significance of this phenomenon in the life of a nation the views of Skovoroda are considered. Anthropological problem is the basis of thinker's works. The examples of his creative heritage help to substantiated this issue. It is a scientific interest as a general philosophical, as well as literary and historical context.

The problem of man is an eternal one. It occupies a prominent place not only in the Ukrainian historical and philosophical thought, but it is the important issue for Ukrainian nation.

In each new era many philosophers interpreted it at different angles, sought to reveal its essence, adapt to the world, but a historical need and time asked their pace, where the ideal of man was learned only partially.

Ukrainian Socrates Gryhorii Skovoroda turned his attention to anthropological perspective. The 18th century was extremely difficult for Ukraine - the struggle of Ukrainian people against social, economic, political, national and spiritual oppression against autocratic tyranny, despotic tyranny, feudalism and lawlessness.

The philosopher addressed his work to the people. He tried to find the way to true happiness, which is understood not as illusory possession of “worldly temptations”, but as a “peace of mind”, “calm of heart.” His works are imbued with a fervent appeal to every individual to become a true person, to choose from the external to the internal, from the fleshly to the spiritual and thus unite with God – the nature of all things.

Skovoroda showed the inner world of a man, because he preferred not external knowledge and knowledge of “true man” – a true creation of God, which can be happy in this life.

The pantheistic doctrine of Skovoroda – “three worlds” and “two natures” was the basis of his philosophical teachings.

Skovoroda was genuinely convinced that human life is God’s will, it defines its mission. The one who is unhappy in any rank or dignity does not heed the calling of the will. “True man” sees the meaning of life not only in strengthening moral and ethical principles, but in his work “on congenial”. The knowledge of “congenial”, according to Skovoroda means to act and work according to person’s abilities, inclinations, talents. Only in unity “rank”, “post” and “work”, all activities with “congeniality”, abilities and inclinations of invisible nature “true human” reveals.

From the idea of “congenial work” based on pantheistic doctrine of “three worlds” and “two natures” naturally follows the issue of happiness, equality and freedom.

The person, albeit with difficulty, can get or buy everything necessary to meet his material needs, but this happiness is illusory, because it does not bring the desired satisfaction. True happiness is given without any cost, it is the only one what man needs – God.

Skovoroda combines the promotion of happiness and removal of unhappiness with the exercise of the fundamental principles – Socratic “know yourself” and Epicurean “live on nature”.

Full expression and complete human happiness is achieved by combining the private and public good. According to the philosopher, happy society is a harmonious combination of morally perfect people to freely create and work on their abilities, inclinations, vocation.

The ideal of harmony in social life for thinking is a world that is presented in the Bible, where love and harmony rule.

To touch up man to the moral self-improvement and to help him pave the way to freedom are one of the fundamental principles of the philosopher.

The free will according to the “invisible nature” means to manage it and the objects of external world. Even in captivity, a person must obtain his freedom.

Skovoroda’s philosophical system reflects the characteristics of national outlook and attitude to the world. It appears Ukrainian religiousness, “turn to oneself” and excessive sensitivity of Ukrainian character. In our difficult times where the lost of trust, spirituality and reassessment of values, Skovoroda’s humanistic ideas experience a rebirth and have a significant impact on the processes of cultural, spiritual and national revival in Ukraine.

Keywords: elite, “two natures”, “true man”, freedom, “congenial work”, “three worlds” happiness.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2016

Прийнята до друку 14.09.2016